

1.1 2. Bevolking

1.2 2.1 Poorters

Het bestuur van de stad hield Poorterboeken bij: wie mag zich een 'poorter' van de stad noemen. Een poorter had niet alleen rechten, maar ook plichten. Poorters hadden recht op een verblijf in de stad en konden delen in de voorrechten van de stad. Bijvoorbeeld vrijstelling van het betalen van tolgelden of de mogelijkheid om lid te worden van een ambachtsgilde. Poorters konden alleen worden berecht door de stadsrechtbank. Plichten waren bijvoorbeeld het betalen van de stadsbelastingen en het ook daadwerkelijk wonen in de stad. Gelet op deze voorrechten is wel duidelijk dat niet iedereen poorter kon worden. Je moest een ambacht uitoefenen en financieel onafhankelijk zijn. Andere manieren om poorter te worden waren: geboren zijn uit poorters, huwelijk met een poorter of poorteres of het kopen van het poorterschap.

De namen van nieuwe poorters schreef men in poorterboeken met, over het algemeen, de volgende gegevens: familienaam of patroniem van de nieuwe poorter, herkomst (geboorteplaats en/of vorige woonplaats) en beroep. Ook staan de namen erin van de personen die borg stonden voor de nieuwe poorter.

Er zijn drie poorterboeken bewaard gebleven in het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch (archiefnummer 1), over de periode 1470-1588, 1604-1742 en 1742-1808. De ontbrekende periode, 1589-1603, wordt in de index aangevuld met gegevens over de poorters uit de stadsrekeningen en stadsresoluties. De poorterboeken staan op microfiches in de studiezaal. Er zijn indices op achternaam/patroniem gemaakt. Dit kaartsysteem staat in de studiezaal.

1.3 2.2 Borg- en ontlastbrieven

Ontlastbrieven (of een verklaring van schuldeloosheid) van ingekomen personen zijn belangrijk wanneer iemand vanuit een andere plaats naar bijvoorbeeld 's-Hertogenbosch verhuist. Om te voorkomen dat zich binnen de stad te veel mensen vestigden met een onzekere financiële basis moest een nieuwe inwoner een bewijs van financiële draagkracht afgeven. Dit bewijs werd afgegeven in de vorige woonplaats. Het kerk- of armbestuur verklaarde dat de desbetreffende persoon geen beroep zou doen op de voorzieningen voor minderbedeelden in zijn of haar nieuwe woonplaats. Mocht hij of zij dat wel doen dan stelde dit bestuur zich garant voor het onderhoud van de betrokkene. Op deze manier hoopten de plaatselijke besturen de toestroom van economisch, lees: arme migranten te beperken. In de ontlastbrieven staan de volgende gegevens: naam en plaats van de instantie van afgifte, de naam en hoedanigheid van de betrokkene, soms de leeftijd en de plaats van toekomstige vestiging. Wanneer de betrokkene vertrok uit de plaats kreeg hij of zij de borgbrief mee voor de volgende plaats van vestiging. Deze stukken worden ook wel "akten van indemniteit" genoemd.

Bokhoven

Archief van het dorpsbestuur en de schepensbank van de vrije heerlijkheid Bokhoven, 1587-1811, inv.nrs. 837-848: minuten van attestaties ten behoeve van derden. Zie de inventaris voor een beschrijving van de stukken. Hierin staat ook een uitgebreide index op persoonsnamen (archieffnummer 18) De stukken moeten aangevraagd worden uit het depot. In de studiezaal staat een index op microfiches.) De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Empel

Archief van de schepensbank van Empel, 1607-1811: in sommige protocollen zijn borg- en ontlastbrieven en paspoorten opgenomen over de periode 1708-1807 (archieffnummer 16) De stukken moeten aangevraagd worden uit het depot. In de studiezaal staat een index op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Engelen

Archief van de voormalige gemeente Engelen tot aan de samenvoeging met de gemeente Vlijmen, 1576-1810, inv.nrs. 1141-1142: borgbrieven verleend aan inwoners van Engelen bij hun vertrek, 1797-1805 en borgbrieven meegebracht door personen bij hun vestiging in Engelen, 1717-1797 (met hiaten) Zie de inventaris voor een beschrijving van de stukken (archieffnummer 10) De stukken moeten aangevraagd worden uit het depot. De brieven staan op naam van de betrokkene in de inventaris. Archief van de schepensbank van Engelen, 1582-1811: sommige protocollen bevatten ook borgbrieven over de periode 1789-1794 (archieffnummer 17) De stukken moeten aangevraagd worden uit het depot. In de studiezaal staat een index op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

's-Hertogenbosch

De genoemde indexen op verschillende borg- en ontlastbrieven staan ook op www.bossche-encyclopedie.nl

In het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 1) zitten verschillende inventarisnummers over borg- en ontlastbrieven. Inv.nr 3273 bevat ontlast en borgbrieven ingediend om poorterschap of toelating tot inwoning te verkrijgen, (1760) 1770-1810. In de studiezaal staat een index op microfiches. De index op achternaam verwijst naar een eigentijds nummer van de borgbrief. Het nummer van de borgbrief schrijft u op het aanvraagbriefje, samen met het inventarisnummer (3273) van het boek waarin de borgbrief staat.

Afdeling VIII.B bevat diverse stukken met betrekking tot het afgeven van paspoorten. Raadpleeg voor meer informatie de inventaris.

In het notariële archief van 's-Hertogenbosch zitten ook borgbrieven. In de studiezaal staat een index op borgbrieven van ingekomen personen, 1755-1810. De index is alfabetisch op naam van de borgsteller. Achteraan staat een index op naam van degene voor wie men borg stond. De brieven zelf

vraagt u aan uit het notariële archief (archieffnummer 72) Hiervoor vult u op het aanvraagbriefje het inventarisnummer in, bijvoorbeeld N 3761.

In het zogenaamde Bosch' Protocol (onderdeel van het Oud-Rechterlijk Archief, archieffnummer 14) zitten diverse soorten borgbrieven met verschillende indices op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Een index op borgbrieven van uitgaande personen, 1689-1809. De index is alfabetisch op naam van degene voor wie borg werd gestaan. De borgbrieven zelf zijn in het Bosch' Protocol ingeschreven. Dit protocol is digitaal beschikbaar. Via de index komt u bij het goede inventarisnummer, bijvoorbeeld R 1768.

Een index op de borgbrieven afgegeven met betrekking tot opsluiting 1764-1807. Een opsluiting ofwel 'confinement' is het opnemen van een geestesgestoorde in een inrichting voor dergelijke patiënten. Voor de opname in een krankzinnigengesticht/psychiatrisch ziekenhuis is toestemming van de rechtbank/schepenen nodig. Deze verpleging was niet gratis. Vandaar dat borg gestaan moest worden voor een dergelijke opname. De stad moest voor de onkosten van de opname garant staan. De index is op naam van de borgsteller en verwijst naar inventarisnummers van zogenaamde Bosch' Protocol (onderdeel van het Oud-Rechterlijk Archief) Dit protocol is digitaal beschikbaar. Het gaat niet alleen om personen die opgenomen worden in de Reinier van Arkel te 's-Hertogenbosch, maar ook in andere instellingen, tot in Luik toe. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Een index op afgegeven reispassen, (1769) 1796-1805. Voor reizen moest vanaf de Bataafs-Franse periode een reispass worden aangevraagd bij het bestuur van de stad. De index is op achternaam van de aanvrager. Bij de aanvraag is niet alleen de naam, maar ook leeftijd, lengte en een beschrijving van het uiterlijk van de aanvrager. Vaak is ook de reisbestemming ingevuld. De index verwijst naar inventarisnummers van het zogenaamd Bosch' Protocol (onderdeel van het Oud-Rechterlijk Archief) wat digitaal beschikbaar is. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

In de archieven van de Godshuizen zitten ook borgbrieven. In de studiezaal staat een index op microfiches over de periode 1755-1810. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl Deze borgbrieven komen uit twee verschillende onderdelen van de Godshuizen, namelijk het Geefhuis (archieffnummer 392) en de Godshuizen zelf (archieffnummer 309) De Godshuizen zijn ontstaan in 1810 door een fusie van alle liefdadigheidsinstellingen in 's-Hertogenbosch. De brieven zijn door schepenen van verschillende plaatsen geschreven. De brieven moeten aangevraagd worden uit het depot.

Orthen

In het archief van de schaarmeesters zitten in inv.nr. 185 borgbrieven over de periode 1635-1805 (archieffnummer 12) De schaarmeesters van Orthen waren als het ware de schepenen. Ze hielden zich alleen bezig met financiële zaken. Andere zaken vielen onder de schepenen van 's-Hertogenbosch. In de studiezaal staat een index op microfiches over de periode 1681-1805: ingekomen borgbrieven, borgstellingen van ingekomen personen en in uitgaande borgbrieven. De brieven zelf moeten aangevraagd worden uit het depot.

Literatuur: J. van den Hurk, *Ingekomen borgbrieven te Orthen* in: Genealogisch tijdschrift voor Oost-Brabant 5 (1990) aflevering 1, blz. 9-11.

Rosmalen

In het oud-administratief archief van Rosmalen 1713-1810, (archieffnummer 473) zit een index op de borg- en ontlastbrieven. Deze index is zowel chronologisch als alfabetisch-lexicografisch op doop- en familienamen. De brieven zelf moeten aangevraagd worden uit het depot. In het archief van de schepenbank van Rosmalen 1580-1811 (archieffnummer 466) zitten in verschillende protocollen ook borg- en ontlastbrieven. Aan de hand van de beschrijvingen in de inventaris is niet op te maken in welke protocollen. Er is alleen maar bekend dat ze er zijn.

Nuland

In het archief van de schepenbank van Nuland, 1672-1810, zitten in inv.nrs. 40-67 borgbrieven over de periode 1701-1810. Raadpleeg de inventaris voor meer informatie. Op de website van de heemkundewerkgroep Nuwelant www.nuwelant.nl staat informatie uit deze protocollen met verschillende akten. De protocollen zelf moeten aangevraagd worden uit het depot.

1.4 2.3 Bewoningsregisters

's-Hertogenbosch was een garnizoenstad. Dit betekent dat er voor genealogisch onderzoek belangrijke bronnen zijn overgebleven. Zo zijn er vanaf 1676 registers waarin per wijk, straat en eigenaar en bewoner staat hoeveel militairen (geen namen!) bij een ieder waren ingekwartierd. In deze registers zijn ook de beroepen van de bewoners aangegeven.

Vanaf circa 1746 kwam er een nieuwe vorm van belasting waarvan de zogenaamde 'barakken' (kazernes) werden betaald. Voortaan woonden militairen niet meer bij de bewoners, maar in deze barakken. De heffing van deze belasting kwam in registers: "Tauxen op bewoonders, beampnten op kamers woonende en neeringh doende personen". Deze zogenaamde "blokboeken" werden bijgehouden van 1746 tot 1808.

De wijkmeesters hielden nog andere serie registers bij. Deze serie gaat over de periode 1775 tot circa 1785. De wijkmeesters hielden hierin bij per wijk, straat en huisnummer de eigenaar, de bewoner(s) en inwonenden met geboorteplaats en duur van het verblijf in 's-Hertogenbosch, het aantal huisgezinnen, de beroepen en eventueel steunverlenende instanties.

Indien u niet weet in welke straat de personen woonden waarnaar u op zoek bent, moet u alle boeken door nemen. Weet u wel in welke straat het gezin woonde dan kunt via oude kaarten de naam van het blok achterhalen en zo gericht zoeken. Maar de grenzen tussen de afzonderlijke blokken liepen dwars over de straten waardoor een "grensstraat" in twee blokken kan liggen.

De bovengenoemde registers zitten in het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch. Hieronder volgt een beknopte samenvatting van de beschrijvingen. Voor meer informatie raadpleeg de inventaris (archieffnummer 1) De stukken moeten aangevraagd worden uit het depot.

Inv.nrs. 3311-3319 bevatten lijsten opgemaakt door de blokmeesters van de blokken A-H waarin per blok en huisnummer een overzicht wordt gegeven van de bewoners, eigenaars, beroepen en eventueel kamerbewoners. Deze lijsten stammen uit 1742. Ieder blok heeft een eigen register. Index op www.stadsarchief.nl

Inv.nrs. 3320-3321 zijn registers waarin van de blokken A-H per wijk en huisnummer de bewoner ingeschreven staat. De registers zijn van circa 1745 en 1753. Index op www.stadsarchief.nl

Inv.nrs. 3322-3327 zijn leggers per wijk en huisnummer uit 1775 waarin eigenaars, bewoners, inwonenden of huurders, met geboorteplaats, duur van verblijf en middelen van bestaan werden geregistreerd. Het gaat om de wijken, C,E,G, H en J. Index op www.stadsarchief.nl

De inv.nrs. 3328-3339 zijn dezelfde leggers als bovengenoemde, maar dan over de periode 1775-1785 en van de wijken A-G en J. Index op www.stadsarchief.nl

De inv.nrs. 3339-3346 zijn dezelfde leggers als bovengenoemde, maar dan over de periode 1804-1809 en van de wijken A-E en G-J. Index op www.stadsarchief.nl

Inv.nr. 3347 bevat lijsten met namen van inwoners, tellingen van de wijken opgemaakt door de wijkmeesters, in 1781, 1782 en 1783. Geen index.

Inv.nrs. 3375-3391 zijn lijsten per wijk en huisnummer met de naam van de hoofdbewoner, het aantal leden van het gezin en de godsdienst over de periode 1805-1809. Geen index.

Inv.nr. 4149 zijn lijsten van bewoners per blok met soms een vermelding van ingekwartierde soldaten uit 1602. Geen index.

Inv.nrs. 4153-4168 bevatten lijsten van compagnieën van regimenten waarop per soldaat gespecificeerd is bij wie en waar hij is ondergebracht, wanneer in garnizoen gekomen en gebilleerd, opgesteld ten behoeve van logies en servitiegelden, 1673-1744. Met hiaten. Index op www.bossche-encyclopedie.nl

Inv.nrs. 4169-4207 zijn leggers waarin per blok, straat en huis is bijgehouden hoe de burgers belast werden met het onderbrengen van soldaten in de jaren 1676-1744. Geen index.

Inv.nr. 4217 is een register met uittreksels uit de leggers uit 1747 om de nog beschikbare plaatsen voor inkwartiering aan te geven. Geen index.

Inv.nr. 4218 bevat lijsten van bewoners van blokken en van de bij hen ingekwartierde militairen uit de achttiende eeuw. Geen index.

Inv.nrs. 4220-4233 zijn leggers waarin per blok en huisnummer de naam van de bewoner, het aantal ingekwartierde soldaten of officieren en de tijdsperiode zijn bijgehouden over de periode 1795-1813. Geen index.

Een bron die niet als eerst doel het registreren van de bevolking had, maar die wel interessante informatie bevat zijn de registers die ten behoeve van de zout- en zeepaccijns zijn aangelegd. Deze registers gaan over de periode 1715-1716 en staan in de inventaris van het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch onder de nummers 5219-5220. De lijsten geven per wijk een overzicht van de bewoners voor de pachter van de inning van het zeepgeld. Ze hebben de inventarisnummers 2834-2840 en gaan over de periode 1716-1725.

In het algemeen zijn de inventarisnummers van het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch die gaan over de inning van belastingen, accijnzen, penningen en personele quotisatie interessant voor stamboomonderzoek. Raadpleeg de inventaris voor meer informatie. Een voorbeeld van een interessant register is het 'Pensioenboek', inventarisnummer 2697, waarin over de periode 1479-1728 (met grote hiaten na 1596) lijfrenten op de stad zijn opgetekend. Hiervan is geen index beschikbaar.

1.5 2.4 Adresboeken, telefoonboeken, gouden gidsen

In de studiezaal zijn op microfiches adresboeken beschikbaar over de periode 1865-1978 (met hiaten). Een adresboek is te beschouwen als een combinatie van een gouden gids, een telefoonboek en een gemeentegids. Het geeft een overzicht van de openbare instellingen, onderwijs, bedrijven enzovoort. Ook zitten er alfabetische overzichten van inwoners in met hun beroepen. Drie adresboeken zijn niet op microfiches beschikbaar. Deze kunnen uit de bibliotheek worden aangevraagd. Aanvraagnummer H1534, gevolgd door het jaartal: 1883-1884, 1900 (supplement) en 1906-1907. De informatie uit veel van deze adresboeken is verwerkt op www.bossche-encyclopedie.nl Het stadsarchief heeft telefoonboeken en gouden gidsen van het district Tilburg/'s-Hertogenbosch vanaf 1961. Deze moeten aangevraagd worden uit het depot.

1.6 2.5 Notabelen/bestuurders

2.5.1 Tot 1629

In het boek van B.C.M. Jacobs, *Justitie en politie in 's-Hertogenbosch voor 1629* staan lijsten per regeringsjaar met overzichten van de schepenen van de stad tot het jaar 1629. Deze lijsten zijn gebaseerd op het *Oorkondenboek van Noord-Brabant*. Deze namenlijst is op zijn beurt gebaseerd op een aantal bronnen, waaronder de schepenakten en de registers met 'Nomina Scabinorum' in het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 1, inventarisnummers 1261-1263). In het boek staan ook overzichten van hoog- en laagschouten van 's-Hertogenbosch. Het staat in de studiezaal. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Het proefschrift *Heren van de Raad. Bestuurlijke elite in de stedelijke samenleving, 1500-1580* van A.H. Schuttelaars bevat ook veel persoonsgegevens. (aanvraagnummer H928). R.A. van Zuylen heeft in 1865 een lijst gemaakt van de schepenen waarvan de zegels bewaard zijn gebleven: *Lijst der schepenen van de stad 's-Hertogenbosch benoemd van 1295 tot 1794* (aanvraagnummer H350). De wasafdrukken van de zegels moeten ook worden aangevraagd uit het depot.

2.5.2 1629-1998

Bij de her-inventarisatie van het oud-stadsarchief van 's-Hertogenbosch is een overzicht gemaakt van de schepenen van de stad in de periode 1629-1794 (archieffnummer 1). Dit overzicht staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Voor dezelfde periode is nuttig de *Naamlijst en wapenkaart der leden van de regering, de pensionarissen, griffiers en secretarissen van 's-Hertogenbosch*. Dit overzicht gaat over 1629-1863 en staat in de studiezaal.

In het oud-stadsarchief van 's-Hertogenbosch zitten in inventarisnummer 5348 lijsten van de honderd hoogst aangeslagenen in de stad, van fabrikanten in Tilburg en Geldrop en lijsten van notabelen. De stukken dateren van het einde van de 18^e en het begin van de 19^e eeuw.

In 1983 is een prosopografisch onderzoek naar regenten of het patriciaat van 's-Hertogenbosch in de periode 1710-1740 gedaan. Het werkstuk is in de bibliotheek aanwezig en bevat veel persoonsgegevens van leden van de stedelijke elite. Bijlage I bevat een lijst met genealogische gegevens van personen die tussen 1710 en 1740 schepenen of raad van 's-Hertogenbosch zijn geweest. (aanvraagnummer H359)

Er is een overzicht van de leden van de gemeenteraad, wethouders en burgemeesters vanaf 1808. Dit overzicht staat op www.stadsarchief.nl. Het bevat niet alleen een overzicht van de leden van de gemeenteraad, maar ook een kort overzicht van de structuur van de gemeentelijke organisatie vanaf 1808.

Er is ook een overzicht van de verkiezingsuitslagen vanaf 1919 voor de gemeenteraad, de provinciale staten, de Tweede Kamer, het Europees Parlement en de waterschappen. Dit overzicht staat ook op www.stadsarchief.nl

1.7 2.6 Criminelen

2.6.1 Dataschurk

De criminele procesdossiers zitten in het Oud-Rechterlijk Archief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 14) Over de periode 1550-1803 zijn circa 25 meter dossiers bewaard gebleven met de inventarisnummers 61-183.

Deze dossiers geven veel informatie over de misdaad en de zelfkant van de samenleving. Maar ook kunnen ze een blik in een pre-industriële stads- en plattelandssamenleving die totaal anders was dan onze samenleving.

Ieder dossier uit deze serie is door middel van "dataschurk" nader toegankelijk gemaakt. Deze index staat op www.stadsachief.nl en op computers in de studiezaal. U kunt diverse vragen aan het programma stellen, bijvoorbeeld naam, bijnaam, misdrijf, straf en geboorteplaats.

Twee opmerkingen. Niet alle dossiers zijn even uitgebreid bewaard gebleven: soms is slechts één vel papier bewaard gebleven, soms een uitgebreid dossier met getuigenverklaringen, verhoren enzovoort. Een dossier wat "volledig" bewaard is gebleven heeft natuurlijk meer informatie.

Tot slot dient niet vergeten te worden dat het bij de meeste dossiers de overheid is die aan het woord is. Zij beoordeelt en ondervraagt de verdachten, getuigen en overheidsdienaren.

Raadpleeg ook het informatieblad.

2.6.2 Criminele vonnissen 1676-1793

In het Oud-Rechterlijk archief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 14) zitten verschillende series vonnisboeken. Eén serie, de registers van criminele vonnissen 1675-1793, is in een database nader toegankelijk gemaakt. Deze index staat op de computers in de studiezaal onder de naam 'vonnissen (crimineel)'. U kunt in deze database onder andere zoeken op naam, voornaam, woonplaats van de dader, woonplaats van het slachtoffer, delict, medeplichtigen en straf. De originele vonnisboeken moeten aangevraagd worden uit het depot en hebben de inventarisnummers 39-44a.

2.6.3 Archief arme gevangenen

Het archief van de arme gevangenen is een fonds ter ondersteuning van de gevangenen op de Gevangenpoort (archieffnummer 89) Het fonds of Stichting der Arme Gevangenen op de Gevangenpoort was van oorsprong een particuliere instantie. Maar de invloed van de schepenen werd zo groot dat eigenlijk sprake was van een stedelijke instantie. Vooral vanaf de zeventiende eeuw verandert de stedelijke controle geleidelijk aan in een volledige zeggenschap. Op den duur komt het beheer geheel in handen van de provisor en van de magistraat. In 1657 kreeg de cipier van de gevangenpoort de opdracht om wekelijks aan de schepenen of provisor van de arme gevangenen (een schepen) een lijst met de namen van de gevangen te sturen. Behalve een opsomming van de gevangenen in de poort, moest ook worden aangegeven hoelang de desbetreffende personen al gevangen waren. Dit om de declaraties van de cipier te kunnen controleren.

Voor de opsluiting van criminele gevangenen waren er acht bedompte donkere hokken. Voor de civiele gevangenen en gegijzelden waren zes lichte en gezonde vertrekken aanwezig.

Uit het archief zijn vooral de inventarisnummers 63 en 64 belangrijk. Dit zijn de lijsten van gevangenen die wekelijks aan het stadsbestuur toegezonden dienden te worden. De delen gaan over de periode 1749-1800. In de inventarisnummers 65-69 zitten stukken over de gedetineerden over de jaren 1751-1756. Deze stukken bevatten ook persoonsgegevens en kunnen voor genealogisch onderzoek van belang zijn. Er is geen index. Wanneer echter via 'dataschurk' of de database met 'vonnissen' bekend is geworden dat iemand in een bepaald jaar in de Gevangenpoort verbleef is in de rekeningen van het desbetreffende jaar de persoon eenvoudig te achterhalen. De aantallen gevangen per jaar waren niet zo hoog. In de rekeningen zijn veel meer persoonlijke gegevens over de gevangen te vinden dan de naam doet vermoeden. Omdat de kosten voor de onvermogen gevangen door het Fonds Arme Gevangen verhaald werden op de plaats of het 'kwartier' (streek) waar ze vandaan kwamen (of waar ze waren gearresteerd indien het buiten de Meijerij was) werden alle kosten per gevangene bijgehouden en ook weer per gevangene met de desbetreffende autoriteit afgerekend. De rekeningen

zitten in de inventarisnummers 107-145. De bijlagen bij de rekeningen (inv.nrs. 146-184) bevatten bijvoorbeeld rekeningen van de stadschirurgijn, van de apotheek, overzichten van de aan de gevangenen verstrekte kleding, klompen, hoeden, afrekeningen voor verwarming en verlichting van de ruimten waar de verhoren plaats vonden.

2.6.4 Beeldenstorm-troebelen

Uit 1991 komt de scriptie van Schuttelaars over de woelige periode 1566-1567 in 's-Hertogenbosch. In deze periode was er twee keer een beeldenstorm. De stad kwam openlijk in rebellie tegenover de hertog te staan. In de bijlagen bij de scriptie zijn onder andere overzichten opgenomen van de veroordeelden voor de troebelen, de beroepen en het geschatte vermogen van de veroordeelden. Voorbeelden van de persoonsgegevens die opgenomen kunnen zijn, zijn patroniem, achternaam, bijnaam, echtgeno(o)t(e), verwantschap, beroep, straat en datum vonnis. De scriptie heeft aanvraagnummer H251.

2.6.5 Criminelen in Bokhoven

In het archief van het dorpsbestuur en de schepensbank van de vrije heerlijkheid Bokhoven, 1587-1811 (archieffnummer 18) zitten zich archiefstukken over criminelen over 1620-1802. In de studiezaal is een index op microfiches. Maar deze index verwijst naar verouderde inventarisnummers. In de huidige inventaris is een concordans en een index op persoonsnamen opgenomen. De archiefstukken moeten aangevraagd worden uit het depot.

2.6.6 Akten van 'remissie' uit archief Rekenkamer van Brabant

Het Algemeen Rijksarchief te Brussel bewaard het archief van de Rekenkamer van Noord-Brabant met 'registers met afschriften van grossen van akten van onderscheidene aard' Het gaat vooral over gratieverleningen vanwege zware misdrijven en akten waarin kinderen die buiten een huwelijk verwekt waren alsnog werden gewettigd.

De registers bevatten verschillende soorten akten: gratieverleningen, (veelal wegens doodslag), wettigingen van zogenaamde bastaarden, vergunningen en regelingen met betrekking tot de stedelijke financiën.

De registers staan op microfiche in de studiezaal. Van de akten die gaan over het grondgebied van de huidige provincie Noord-Brabant zijn uittreksels gemaakt van akten over de periode 1499-1555. Archiefnummer 265 bevat de inventaris van de schaduwarchieven met een uitgebreide inleiding en toelichting op deze akten. Achteraan staat een index op plaatsnaam.

1.8 2.7 Overledenen

2.7.1 Testamenten en erfdelingen

's-Hertogenbosch

De testamenten in het notariële archief van 's-Hertogenbosch hebben een index over de periode 1580-1842. Deze index is alfabetisch op achternaam en staat op microfiches in de studiezaal. De index verwijst naar het desbetreffende inventarisnummer wat u vervolgens aanvraagt (archieffnummer 72)

In het Oud-Rechterlijk Archief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 14) zitten zich minuten van akten van deling en van contracten over de periode 1467-1638. Deze archiefstukken zijn digitaal beschikbaar. Een index op achternaam staat op microfiches in de studiezaal.

In hetzelfde Oud-Rechterlijk Archief zitten ook andere akten op het gebied van de vrijwillige rechtspraak: erfdelingen en testamenten over de periode 1544-1792. In de studiezaal staat een index op microfiches. De akten zelf zijn digitaal beschikbaar.

Bokhoven

In het archief van het dorpsbestuur en de schepenbank van de vrije heerlijkheid Bokhoven, 1587-1811 (archieffnummer 18) zitten testamenten en codicillen over de periode 1553-1806. Zie de inventarisnummers 634-790. In de inventaris staan in de beschrijvingen de namen van de betrokken personen vermeld. Bovendien zit er in de inventaris een index op persoonsnamen. Tot slot is in de studiezaal een index beschikbaar. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl Deze verwijst echter naar verouderde inventarisnummers. De archiefstukken moeten aangevraagd worden uit het depot.

Empel

In het archief van de schepenbank van Empel, 1607-1811 (archieffnummer 9) zitten in verschillende protocollen testamenten over de periode 1688-1810. Een index op microfiches staat in de studiezaal. De protocollen moeten aangevraagd worden uit het depot.

In hetzelfde archief zitten ook aantekeningen over erfdelingen en erfscheidingen over de periode 1612-1811. Ook hiervan staat in de studiezaal een index op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Engelen

In het archief van de schepenbank van Engelen, 1582-1811 (archieffnummer 17) zitten in verschillende protocollen testamenten en erfdelingen over de periode 1650-1811. Een index op microfiches staat in de studiezaal. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl De protocollen moeten aangevraagd worden uit het depot.

Rosmalen

In het archief van de schepenbank van Rosmalen, 1580-1811 (archieffnummer 466) zitten in verschillende protocollen testamenten over de periode 1669-1768, met hiaten. De protocollen moeten aangevraagd worden uit het depot.

Nuland

In het archief van de schepenbank van Nuland, 1672-1810, zitten in inv.nrs. 12 en 40-69 documenten over erfzaken over de periode 1701-1810. Raadpleeg de inventaris voor meer informatie. Op de website van de heemkundewerkgroep Nuwelant www.nuwelant.nl staat informatie uit deze protocollen met verschillende akten. De protocollen zelf moeten aangevraagd worden uit het depot.

2.7.2 Begraafplaats Sint Jan

Sinds de verheffing van de Sint Jan tot parochiekerk van 's-Hertogenbosch worden op het kerkhof overledenen begraven. Het grootste kerkhof van de stad was echter alleen bedoeld voor de armere inwoners van de stad en voor militairen. De gewijde grond in de kathedraal was de laatste rustplaats voor de voornamere gelovigen, vooral geestelijken.

In het middenschip werden leden van de lagere geestelijkheid en van de adel begraven, de kooromloop was gereserveerd voor de voornamere leden van de geestelijkheid, de kanunniken en de leden van de hogere adel. Het priesterkoor, tot slot, was voor prelaten, bisschoppen of kerkstichters. Het oudste bewaarde fragment van een grafzerk dateert uit 1376. Tot 12 juni 1804 werd in de kerk begraven. Tijdens de Franse tijd was het niet toegestaan om in kerken te begraven. Tussen 1813 en 1829 werd het oude gebruik weer tijdelijk toegestaan. Maar met ingang van 1 januari 1829 werd het voorgoed verboden om overledenen in kerken te begraven.

De graven en grafzerken in de kerk waren particulier eigendom. In de oude kohieren en leggers van de Sint Jan kan men regelmatig aantekeningen vinden over het overdragen van rechten op erfgenamen.

De grafzerken liggen niet meer direct boven de stoffelijke overschotten van degenen die zij volgens de opschriften zouden bedekken. Dit is een gevolg van de verschillende herstelwerkzaamheden die in de loop van de geschiedenis aan de vloer van de kerk zijn uitgevoerd.

Door het toegenomen kerkbezoek sletten de inscripties op de zerken. Omstreeks 1895 werd geconstateerd dat, als er niets zou gebeuren, binnen afzienbare tijd de opschriften niet meer te lezen zouden zijn. Daarom werd in 1895 de opdracht gegeven alle grafzerken en wapens na te tekenen zodat de opschriften voor het nageslacht bewaard zouden blijven. Deze tekeningen bevatten een schat aan gegevens voor mensen die zich bezig houden met stamboomonderzoek, heraldiek en beeldhouwkunst. Ze vormen ook de basis voor *De Grafzerken in de kathedrale Sint Janskerk van 's-Hertogenbosch* door dr. C. Smits ('s-Hertogenbosch 1912). Hierin staat niet alleen een overzicht van de grafzerken, maar ook van de wapen- en rouwborden. Het boek heeft ook een uitgebreide inleiding, bronnen- en literatuuroverzicht en een index. Het staat is op microfiche in de studiezaal.

In 2010 verscheen in vier delen *De grafzerken van de Sint-Jan te 's-Hertogenbosch*. Dit standaardwerk geeft een totaaloverzicht van de grafzerken, aangevuld met genealogische of biografische gegevens en andere relevante aspecten. De publicatie is in de studiezaal beschikbaar. Bij het boek hoort ook een uitgebreide website: www.grafzerkensintjan.nl

Het archief van de Sint Jan is in 2010 overgebracht naar het stadsarchief. Het archief is een onderdeel van de archieven van de binnenstadsparchie Sint Jan. De archieven zijn niet helemaal openbaar. Raadpleeg voor meer informatie de dienstdoende studiezaalmedewerker.

2.7.3 Joodse begraafplaatsen

's-Hertogenbosch heeft geen aparte joodse begraafplaats. Een deel van de joodse overledenen werd begraven op de hervormde of de katholieke begraafplaatsen. Wanneer het echter maar enigszins mogelijk was, werden de overledenen gebracht naar een van de kleine joodse begraafplaatsen in Brabant, bijvoorbeeld Besoijen. Meer joden uit 's-Hertogenbosch liggen echter begraven op de joodse begraafplaats te Vught. Raadpleeg voor meer informatie en een volledig fotooverzicht van de joodse begraafplaatsen in Noord-Brabant: J. Bader, *Verborgen in Brabantse bodem Joodse begraafplaatsen in Noord-Brabant* (Tilburg 2002) Aanvraagnummer B589.

2.7.4 Bidprentjes, necrologia en portretten

Bidprentjes en portretten kunnen een belangrijke bron zijn voor meer informatie over een persoon. Denk bij de teksten op bidprentje aan de zegswijze “over de doden niets dan goeds”. Ook zijn de vermelde data niet altijd even betrouwbaar.

De portretten-collectie bestaat niet alleen uit gefotografeerde portretten, maar ook uit fotokopieën of foto's van portretten van belangrijke personen op schilderijen, gravures of in boeken.

De portretten zijn op foto's afgedrukt en alfabetisch op achternaam opgeborgen. Deze moeten uit het depot worden aangevraagd.

De bidprentjes zijn via www.stadsarchief nader toegankelijk gemaakt. De originele bidprentjes moeten uit het depot worden aangevraagd.

In de knipselverzameling bevinden zich knipsels met personalia en biografieën, alfabetisch op achternaam geordend. Hierin zitten veel 'in memoria'. De knipselverzameling is opgenomen in de bibliotheekcatalogus. Als een apart bestand is een alfabetisch overzicht van deze rubriek 'personalia' opgenomen.

2.7.5 Memories van Successie

Op 27 december 1817 werd de "Wet tot het heffen eener belasting onder den naam regt van successie" van kracht: erfgenamen moesten belasting betalen over de erfenis. Voor het innen deze belasting kwamen er regionale kantoren met vaak meerdere gemeenten. Zie voor een overzicht van de indeling van de provincie Noord-Brabant W.G.M. van der Heijden, *Noord-Brabant in de negentiende eeuw. Een institutionele handleiding* ('s-Hertogenbosch 1993) bladzijde 91-97. Dit boek staat in de studiezaal.

Na het overlijden maakte dit kantoor een memorie van successie. Hiermee bepaalde het kantoor of en hoeveel belasting de erfgenamen moesten betalen.

Een memorie bevat de volgende gegevens: naam van de overledene, zijn/haar overlijdensdatum, plaats van overlijden, overzicht van het bezit aan onroerend goed (met kadastrale gegevens), na(a)m(en) van de erfgena(a)m(en), woonplaats van de erfgena(a)m(en), datum van het testament en naam van de notaris bij wie het testament is opgemaakt.

Is er geen memorie opgemaakt? Dan werd er vererfd in de rechte lijn of er was een sado van minder dan 300 gulden.

De memories van successie 1817-1927 zijn op microfiches in de studiezaal beschikbaar. Een index tot 1902 staat op www.bhic.nl

2.7.6 Collaterale successie, niet 's-Hertogenbosch

Collaterale successie: erfopvolging in de zijlijn.

Bokhoven

In het archief van het dorpsbestuur en de schepensbank van de vrije heerlijkheid Bokhoven, 1587-1811 (archieffnummer 18) zitten in verschillende protocollen documenten over collaterale successie. De gegevens gaan over de periode 1790-1808. In de studiezaal staat een index op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl Deze index verwijst naar verouderde inventarisnummers. In de concordans in de inventaris zoekt u de huidige inventarisnummers op. De protocollen moeten uit het depot worden aangevraagd.

Empel

In het archief van de schepensbank van Empel, 1607-1811 (archieffnummer 16) zitten zich in verschillende protocollen documenten over collaterale successie over de periode 1668-1810. In de studiezaal staat een index op microfiches. De protocollen moeten uit het depot worden aangevraagd. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl

Engelen

In het archief van de schepensbank van Engelen, 1582-1811 (archieffnummer 17) zitten in verschillende protocollen documenten over collaterale successie over de periode 1791-1792. In de studiezaal staat een index op microfiches. De index staat ook op www.bossche-encyclopedie.nl De protocollen moeten uit het depot worden aangevraagd.

Rosmalen

In het archief van de schepensbank van Rosmalen, 1580-1811 (archieffnummer 466) zitten in verschillende protocollen documenten over collaterale successie over de periode 1685-1810. Het gaat om de inventarisnummers 46-59. De protocollen moeten uit het depot worden aangevraagd,

Nuland

In het archief van de schepensbank van Nuland, 1672-1810, zitten in de inventarisnummers 99-106 documenten over collaterale successie. Ze gaan over de periode 1697-1811. Raadpleeg de inventaris

voor meer informatie. Op www.nuwelant.nl staan beschrijvingen van de protocollen. De protocollen moeten uit het depot worden aangevraagd.

1.9 2.8 Vreemdelingen

In de inventaris van het Oud-Stadsarchief van 's-Hertogenbosch (archieffnummer 1) zitten registers waarin werd bijgehouden welke vreemdelingen binnen de stad verbleven of via welke poorten van de stad ze binnenkwamen. Deze registratie werd bijgehouden als gevolg van een resolutie van de schepenen van 10 september 1766. De boeken gaan over de periode 1766-1793 (met hiaten), en zijn opgenomen onder de inventarisnummers 3353-3369. In ieder deel werd chronologisch bijgehouden wie vanuit welke stad 's-Hertogenbosch binnenkwam, welk beroep de persoon beoefende en in welk logement hij of zij verbleef. Raadpleeg de inventaris voor meer informatie (toegangsnummer 1) De registers hebben de inventarisnummers 3353-3360. Ze moeten uit het depot worden aangevraagd.

1.10 2.9 Bosschenaren buiten de stad

In de studiezaal is een kaartenbak met gegevens van Bosschenaren buiten de stad 's-Hertogenbosch. Het gaat om vermeldingen van geboren Bosschenaren in een aantal bronnen die deels niet in het stadsarchief zijn. Denk aan: De Brabantse Leeuw (BL), de Nederlandse Leeuw (NL), het Album Promotorum van Harderwijk, het Album Promotorum van Utrecht (APU), het Album Studentorum van Utrecht (ASU), het Archief voor Geschiedenis van de Katholieke Kerk in Nederland (AKKN), het Genealogische Tijdschrift voor Midden en West-Brabant (GenTvoorMenWBR) en de Antwerpse Poorterboeken. De afkortingen zoals die tussen haakjes vermeld staan worden gebruikt op de kaarten.

De kaarten in de bak zijn alfabetisch op achternaam.

Het willekeurig samengestelde documentatiebestand wordt al lang niet meer bijgehouden, maar kan toch nog nuttige informatie geven over Bosschenaren die elders gewoond, gewerkt of gestudeerd hebben.

1.11 2.10 Scholieren en studenten

2.10.1 Latijnse school

In een charter van 30 maart 1274 wordt voor de eerste keer een “scolae de Buscho” genoemd. De poorter Willem van Gent bepaalde dat de rector van de school een aantal Leuvense ponden kreeg als zijn scholieren tijdens het jaargetijde na de dood van Willem van Gent zouden zingen. Dit betekent dat er in 1274 al een parochieschool was waar jongens Latijn kregen. De geschiedenis van de school hangt nauw samen met die van de Sint Jan. Daarom wordt als beginjaar van de school 1222 aangehouden. In 1996 bestond de school 725 jaar. Er kwam een jubileumboek van de Bossche Latijnsche school die in 1848 werd omgezet in een Stedelijk Gymnasium. *Scolae de Buscho 1274 – 1999 Fragmenten uit de historie van de Latijnse School van 's-Hertogenbosch ter gelegenheid van het 725-jarig bestaan.* (Vlijmen 1999) Belangrijk zijn onder andere de uitgebreide namenlijsten van leerlingen, docenten, rectoren en onderwijsondersteunend personeel over de gehele periode, te weten 1274 – 1999. De lijsten zijn onder andere samengesteld uit het Album Studiosorum aangevuld met gegevens uit de DTB-collectie, en uit literatuuronderzoek. De lijsten zijn alfabetisch op achternaam gerangschikt. Aanvraagnummer H953. In dit boek staan ook verwijzingen naar andere literatuur over de Latijnse school in 's-Hertogenbosch.

Bij het stadsarchief worden verschillende archieven bewaard over de Latijnse School en het stedelijk Gymnasium. Archiefnummers 58-61. Raadpleeg het archievenoverzicht en de inventarissen voor meer informatie. De documenten moeten uit het depot worden aangevraagd.

2.10.2 HBS-Lyceum

In 's-Hertogenbosch waren twee scholen voor HBS-onderwijs: de Rijks-HBS en het Sint Janslyceum.

De Rijks-HBS is in 1867 gesticht. Het eerste jaar duurt de opleiding drie jaar; met ingang van het schooljaar 1868/1869 wordt het een volwaardige vijfjarige opleiding. Vanaf het schooljaar 1900/1901 worden ook meisjes toegelaten. In 1867 start de school in een aantal lokalen van de Papenhulst. In 1905 verhuist de school naar het gebouw aan de Hekellaan. Na ruim 75 jaar, in 1978, betreft het Ordynencollege, zoals de HBS inmiddels heet na een fusie, een nieuw gebouw aan de Kooikersweg met het Stedelijk Gymnasium en de voormalige Nutsmavo. Tegenwoordig is de naam Jeroen Bosch'College. Het archief van de Rijks-HBS wordt bij het stadsarchief bewaard en gaat over de periode 1867-1968 (archieffnummer 462). In dit archief zitten verschillende documenten over de registratie van leraren (1867-1961) en leerlingen (1867-1974) Zie voor meer informatie de inventaris. In de bibliotheek zitten onder andere: *Gedenkboek ter gelegenheid van het 125-jarig jubileum van het Ordynen College te 's-Hertogenbosch, voorheen Rijks Hoogere Burgerschool en Middelbare School voor meisjes daarna Rijksscholengemeenschap* (aanvraagnummer H670 *De Rijks Hoogere Burgerschool te 's-Hertogenbosch gedurende de eerste 25 jaren van haar bestaan, 1867-1892* (aanvraagnummer HD 908)

In 1918 wordt het Sint Jans-lyceum gesticht, de eerste katholieke middelbare school in de stad voor jongens. Voor meisjes werd het Sint Maria-lyceum opgericht. De dagelijkse gang van zaken op beide scholen zou strikt gescheiden zijn, maar er was wel één rector. Hoewel beide scholen in hetzelfde gebouw (de oude drukkerij van Teulings, Achter de Eksters) zaten werden de jongens en meisjes strikt gescheiden: de jongens kwamen naar school via Achter de Mollen, de meisjes tien minuten later via Achter de Eksters. Al snel is door de groei van het aantal leerlingen het gebouw te klein: in 1922 verhuist de school naar het voormalige Paleis van Justitie in de Hinthamerstraat. De plechtige inzegening en overdracht gebeurd op 26 november 1923. Dertig jaar later waren de gebouwen in de binnenstad te klein geworden. In de kerstvakantie 1962-1963 verhuist de school naar de nieuwbouw aan het Sweelinckplein (in die tijd het grootste en duurste schoolgebouw van Nederland) Toch ontstaan al snel weer huisvestingsproblemen. Hierdoor komen de plannen voor verzelfstandiging van het meisjeslyceum in een stroomversnelling: in 1971 fuseerde het Marialyceum met de Ignatiusmavo tot het Jeroen Bosch-college en het Sint-Janslyceum met de Heilig Hartmavo. Het archief van het Sint Jans-lyceum is nog bij de school zelf. Voor meer informatie over het archief en het krijgen van informatie uit het archief, over bijvoorbeeld leerlingen, personeel of notulen van het bestuur, kan contact worden opgenomen met dhr. Van 't Klooster, telefoonnummer 073-6125181. Het adres is

Sweelinckplein 3, 5216 EG 's-Hertogenbosch. In de bibliotheek zit een gedenkboek, *Sint Janslyceum 75 jaar, 1918-1993* (aanvraagnummer H691)

2.10.3 Studenten

In 1979 verscheen een door H. Bots, I. Matthey en M. Meyer geschreven inventarisatie van de Noordbrabantse academici over de periode 1550–1750. Uitgangspunt voor het onderzoek waren zowel gedrukte als ongedrukte inschrijfregisters, uittreksels daaruit en promotielijsten van de universiteiten bezocht door Brabanders. De katholieke Brabanders bezochten vooral de universiteiten van Leuven en Keulen, protestanten gingen vooral naar Heidelberg en Leiden. Resultaat van het grootschalige onderzoek is een overzicht van de herkomst en loopbaan van een groot deel van de Noord-Brabantse academici en een uitgebreide namenlijst. (aanvraagnummer B264)

Gebruik voor de periode na 1750 A.R.M. Mommers, *Brabant van generaliteitsland tot gewest*. (aanvraagnummer B10)

